

Nagy Pál könyve esetében aligha hanyagolható el a gondosan és gazdagon dokumentált visszaemlékezések forrásértéke, hiszen sok más egyéb között részletesen tudósítanak annak a folyóiratnak a történetéről is, mely a megalapítását követő évtized talán legszínvonalasabb és legfontosabb magyar nyelvű irodalmi orgánuma volt. A visszaemlékezések tárgya meglehetősen tág kört fog át, a nyugat-európai magyarság művelődésének intézményeitől, ismert és kevésbé ismert szereplőitől a Magyar Műhely megalapításának szinte napról napra végigkísért történetén át az író személyes életének bensőségeiből részleteiig, s gyakran nehéz eldönteni, melyiken is van épp a visszaemlékezés súlypontja. A személyes és a nyilvános események egymásba fűzése csak még feltűnőbbé és szembeszökőbbé teszi a bensőséges események elbeszélésének szókimondó leplezetlenségét, melynek külön nyomatékot ad, hogy a szöveg egyes részleteinek hangsúlyozottan igénytelen megformálásával szándékosan lemond arról, hogy az elbeszélte világ tapasztalatának közvetítésében esztétikai összetevőket is szerephez juttasson.

Az önmegértés kifejtettebb formájára való törekvést jelzi az első kötetet bevezető, az önéletírás műfaját tárgyaló fejezet is. Az áttekintés abból a tételből indul ki, hogy „ahány író, annyi műfaj”, s bár elsősorban történeti szempontokat követ, gon-

dolatmenete inkább „szabálytalan”, mert személyes érdeklődés előírta utat jár be, nem zárva ki teljesen annak veszélyét sem, hogy érvelése némiképp iránytalanává válik. A szerzői önreflexió ez esetben leginkább arról tesz tanúbizonyságot, hogy a magyar irodalmi modernség alakulásának egészéhez fűződő viszonya nem fogalmazható meg kizárólag az elválasztottság és a különállás nyelvén.

KÉKESI ZOLTÁN

(Kortárs Kiadó, Bp., 2002. 372 o. 2600 Ft)

Thassy Jenő önéletírása négy kötetben

Csupa kilencessel kezdődött. 1919. november 9-én naplemente után kilenc, „nappal megszálló, éjjel fosztogató” szerb katona tört be a Drávapartján fekvő, Thassy-kúriába.

Az értékekért jöttek, mindenért, ami mozdítható, legfőképpen a családi ékszerekért, de ellenállásba ütköztek. A család feje fegyverrel szállt szembe a betolakodókkal, melyért nemcsak saját, hanem elsőszülött fia életével is fizetett, és a Jenővel állapotos felesége is több lött sebbel csak a csodával határos módon, a gyors és lelkiismeretes orvosi beavatkozásnak köszönhetően maradhatott életben. A még világra sem

jött kis Thassy Jenő élete már a születése előtt veszélybe került, s a későbbiekben sem lesz ez másként. Regényes életrajza tele van élményekkel, izgalmaival, kalandokkal és a huszadik századi magyar történelmet ismerők számára – sajnos – cseppet sem meglepő fordulatokkal.

Gyermekkorának vissza-visszatérő képe, hogy özvegy édesanyjával sétálnak a megmaradt aprócska birtokon, és szomorú szemekkel kutatják a Dráva túlsópartját, immár egy másik ország földjét, egykori gazdagságukat és Magyarország igazságtalan feldarabolását siratva.

A nehéz körülmények ellenére, édesanyja féltő gondoskodásától kísérve a felcseperedő Thassy kitűnő nevelést kap. A jezsuita atyák szigorú, de emberséges iskolája után – az internátus vezetője a híres pesti cukrász öccse, Hauer páter volt, aki a jókat mindig a bátyjától kapott finomságokkal jutalmazta – a szintén pécsi katonaiskolába kerül, mely a soproni és kőszegi hasonló intézményekkel együtt volt hivatott az ország leendő tisztikarának megfelelő szellemű kiképzésére, a végcél természetesen az elszakított országrészek „visszaszerzése” volt. Thassy is „megszenvedte” az Ottlik *Iskolájából* ismerős „csuklóztatásokat”, és a közösen viselt sors az életre szóló, mindennél erősebb barátsággal is megajándékozta, Görgey Guidó (Görgey Artur dédunokaöccse) személyében. (Kadétként ugyanúgy re-

ménytelenül és elkeseredetten küzdenek „civil életükért”, mint az *Iskolában* Bébé és Medve: újságot írnak és szerkesztenek, s szintén az első magyar nyelvű színes magazin, a Színházi Élet birtoklása jelenti a lázadást, ez a legkedvesebb „titkos olvasmányuk”. Thassy is hasonló következtetésre jut, mint Ottlik: „Az élet egyik különös tulajdonsága, hogy az idő folyamának üteme változik.”) A három Görgey fiú, Guidó, bátyja István és öccse György, és édesanyjuk ettől kezdve állandó szereplői Thassy életének. A fiatal Thassy családja kiterjedt rokoni kapcsolatai folytán – mely szinte felölelte az akkori arisztokrácia egészét – esküvőkön, bálokon, fogadásokon személyesen találkozott a két háború közötti magyar politikai élet legfontosabb képviselőivel, akik között, az elmúlt évtizedek történetírása által megrajzolt képpel ellentétben, az anglofil beállítottság volt a természetes, és a német- vagy főleg nácibarátság számított „kakuktkojásnak”.

Szerencséje van ismerni többek között a nyilasok és a néhány tucat illegális kommunista ellen ugyanolyan következetes szigorral fellépő belügyminisztert, Keresztes-Fischer Ferencet, a később mártírhálált halt Apor Vilmos püspököt, a magyar érdekeket minden körülmény között bátran képviselő miniszterelnököket, Bethlen Istvánt, Teleki Pált és Kállay Miklóst, a karizmatikus kigazda politikust, Eckhardt Tibort, a

később szintén emlékiratot író angliai követet, Barcza Györgyöt, a magyarországi menekültekért fáradhatatlanul dolgozó id. Antall Józsefet, a két nagy tekintélyű ellenzéki vezetőt, Peyer Károlyt és Rassay Károlyt is.

A kassai bevonuláskor annak a ludovikás századnak a tagja, mely díszőrséget ad a visszatért városba látogató kormányzónak, Horthy Miklósnak. Az Akadémia elvégzése utáni első állomáshelye szintén Kassa, ahol fiatal tisztként nemcsak emberei fegyvelésével, hanem a lehetőségekhez mérten – a háborús viszonyok között – művelődésével is törődik, komoly ellenszenvet vívva ki ezzel maga ellen feljebbvalói körében. Ekkorra már közismert Thassy németellenessége, ami a külföldről „importált” gömbösi gondolatokért, a német fegyverekért és a háborúért lelkesedő fiatal tisztikar többségében visszatetszést és bizalmatlanságot kelt. A mind nyilvánvalóbb, elkerülhetetlennek tűnő háborús vereség a sztálingrádi csatavesztés után válik egyértelművé, s ehhez a magyar politika a mind kényelmetlenebbé és kegyetlenebbé váló német szövetséges rosszallása ellenére is igyekszik alkalmazkodni. Thassy kassai parancsnoka és patrónusa az a Nagy Jenő ezredes lesz, aki több memorandumban elítéli a német oldalon folytatott háborút, és a magyar hadsereg átállására dolgoz ki tervet. Nagy Jenőt azonban hamar félreállítják a vezérkar német- és hábo-

rúpárti tagjai, így védence is hamar „persona non grata” lesz a hadseregben. Barátai révén „felvételt nyer” a budai 11. Helyőrségi Kórházba (a mai Tisztikórházba), mely az 1944-es tavaszi német megszállás, majd főleg az őszi nyilas hatalomátvétel után az egyetlen lehetséges útnak tűnik a zsidómentésbe és az ellenállásba aktívan bekapcsolódó fiatal tiszt életben maradására.

Kapcsolatba kerül számtalan Magyarországon rekedt külföldi állampolgárral, sebesült amerikai pilótákkal, a kórház lelkipozícióját végző, a nyilasok által brutálisan meggyilkolt Kálló esperessel, Nagy Jenő révén Kiss János altábornaggyal és Bajcsy-Zsilinszky Endrével, sőt egy robbantási akció erejéig a kommunista Sólyom Lászlóval is, mely kapcsolatnak köszönhetően néhány évig még megtűrik az oroszok által felszabadított és egyúttal megszállt „új Magyarországon”. (Sólyom László néhány évvel később áldozatul esik egy, a karhatalom kizárólagos birtoklásáért folyó kommunista belső hatalmi harcnak.) Thassy a Vöröskereszt, a nyugati követségek és a rendházak segítségével megszervezett, már-már vakmerőséget kívánó zsidómentés, majd az ostrom nélkülözései és borzalmai után hamar szembesül a „szép új világgal”. Az erőszakoskodó, az alkohollal és a karórakkal mély lelki kapcsolatban álló barbár orosz katonák brutalitása, a nyilas-

ból hirtelen és teljes természetességgel kommunistává vedlett házmeszterek, a volt Köztársaság téri nyilas párházban és az egykori Andrásy úti „Hűség Házában” berendezkedő Péter Gábor és Kádár János vezette Kommunista Párt és karhatalom már az első hónapokban kérdésessé és nehezen hihetővé tette a „demokrácia elszánt építését”.

Thassy és a nem kommunista magyarok lettek a reakciósök, az „új zsidók” – ahogy keserűen fogalmaz, akiknek nem volt helyük a gyarmati sorba süllyedő országban. Hideg, megfontolt következetességgel folyt a közéletből, majd a földi életből való kiszorításuk. Sok százezer emberre a külföldre menekülés, a kényszerű megalkuvás és kompromisszumkeresés, vagy a börtön, a kitelepítés, vagy a kivégzés várt, hiába volt a kezdeti nagy lelkesedés és a kiszegzdek abszolút győzelme az első választásokon.

Thassy Jenő végül belefáradva az egyenlőtlen küzdelembe és az állandó megfigyelésbe 1946-ban Szent Miklós napján elhagyta az országot, és Párizsba utazott. Ezzel megkezdődtek a hosszú emigráns évtizedek, annak minden örömeivel és bánatával Franciaországban, később Amerikában, majd újra Európában az Amerika Hangja és a Szabad Európa Rádió állandó munkatársaként. Közben idehaza a családtagokat földjüktől és vagyonuktól megfosztva vagy kitelepítik, vagy a hírhedt

recski táborba zárják, akik a csodálatos 1956-os forradalom elárulása és leverése után csatlakoztak a hazájukat korábban elhagyókhoz.

A kevés beavatotton kívül mindenkit meglepetésként érő, gyors „olvadás” 1989-ben lehetővé tette, hogy Thassy a régi barát, Varga Béla társaságában hazatérjen, s az új Parlament alakuló ülésén, 1990 tavaszán meghatódva hallgassa régi barátja azon nyomban történelemmé váló szavait. Az önéletrajzi regény negyedik, befejező kötete idén jelent meg a Balassi Kiadó gondozásában.

SZELKE LÁSZLÓ

(Vészélyes vidék, Pesti Szalon Kiadó, Bp., 1996; Hátraarc, Balassi Kiadó, Bp., 1999. 1800 Ft; A botcsinálta amerikai, Balassi Kiadó, Bp., 2000. 2000 Ft; Egyetlen otthonom, Balassi Kiadó, Bp., 2002. 2000 Ft)

Bécsi utazások

A Tertia Könyvkiadó 17–18. századi *útínaplók* alcímmel jelentette meg tizenhárom utazó bécsi feljegyzéseit tartalmazó kötetét. S. Sárdi Margit, a válogatás szerkesztője szerint a gyűjtemény azon kétszáz évnyi időszakadékor kívánja áthidalni, melynek egyik partján a 16. század eleji humanisták állnak, akik a világot új-